

Nr 139.

Av herr **Petersson, Knut, m. fl.**, om verkställande av en undersökning rörande verkningarna av 8 kap. strafflagen och lagen om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara.

Vid upprepade tillfällen ha under kamrarnas överläggningar uttalats betänkligheter mot vissa under krigsåren tillkomna lagar, lagändringar och författningar på straffrättens område, vilka syntes utgöra en fara för den enskildes rättssäkerhet. Det kan heller icke förnekas, att denna krislagstiftning i flera avseenden betecknar ett allvarligt avsteg från svensk rättstradition och svensk rättsuppfattning. Kritiken har riktats framför allt mot lagen av den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. samt mot den under kriget genomförda revisionen av 8 kapitlet strafflagen.

Tvångsmedelslagen har från början haft karaktären av en nödfallslagstiftning med tidsbegränsad giltighet, avsedd såsom ett hjälpmedel vid bekämpandet av spionage och annan landsskadlig verksamhet. Den har förnyats vid 1941, 1942 och 1943 års riksdagar. I sitt utlåtande till fjolårets riksdag uttalade första lagutskottet, att lagen i dåvarande krigsläge visserligen icke kunde undvaras, men att det dock måste anses stå i mindre god överensstämmelse med allmänna rättsregler att förläna polismyndigheterna så stora maktbefogenheter som här skett utan att samtidigt skapa nödiga garantier mot maktmissbruk. I anslutning till en i ämnet väckt motion föreslogs ett tillägg till lagens § 4, avsett att skapa viss trygghet mot godtyckliga ingrepp i brev- och telefonhemligheten. Tillägget blev av riksdagen godkänt.

Även de under kriget vidtagna skärpningarna av strafflagens spioneri- och förräderiparagrafer ha ansetts nödvändiga för att verksamt kunna beivra dylik verksamhet. Samtidigt har dock påpekats, att man härvid straffbelagt även handlingar, vilkas kriminalisering varit mycket diskutabel. I en motion av herr Undén vid 1942 års riksdag uttalades härom bland annat: »När handlingen går ut på lämnande eller mottagande av uppgifter, som icke beröra Sverige eller svenska förhållanden, utan straffas enbart av det skälet, att en här bedriven underrättelseverksamhet kan skada vårt förhållande till främmande makt, befinner man sig på ett område, där det är synnerligen vanskligt att draga gränsen mellan gärningar, som böra kriminaliseras, och sådana, vilkas bestraffande icke är ur några synpunkter påkallat.»

Hithörande lagbestämmelser ha under krigsåren fått en jämförelsevis vid-

sträckt tillämpning. Rättsskipningen på området har dock i stor utsträckning undandragits offentligheten, varför någon klar överblick över den nya lagstiftningens verkningar icke kunnat vinnas. Domar ha avkunnats, som icke kunnat bringas i samklang med den allmänna rättsuppfattningen. Missbruk av de befogenheter, som förlänats polismyndigheterna, ha också förekommit. I justitieombudsmannens nyss avlämnade berättelse omförmäles ett fall, där en person i egenskap av säkerhetschef dömts till böter och skadeersättning för obefogat anhållande, samt ett annat, där en allmän åklagare dömts till tjänstefel för dröjsmål med beslut i fråga om anhållen persons häktande eller lösgivande m. m.

Med hänsyn till dessa förhållanden kan med skäl sättas i fråga, huruvida tvångsmedelslagen bör meddelas förlängd giltighet och huruvida 8 kapitlet strafflagen bör bibehållas i sin nuvarande lydelse. Till förstnämnda spörsmål har riksdagen icke anledning taga ställning annat än om Kungl. Maj:t föreslår ytterligare förlängning. Vad strafflagen angår är den i här berörda del föremål för omarbetning inom straffrättskommittén, som under loppet av innevarande år beräknas kunna framlägga förslag till ny lagstiftning om brott mot staten och allmänheten. Något initiativ från riksdagens sida är således icke heller här påkallat.

Kvar står såsom ett angeläget, av den allmänna rättssäkerheten påkallat önskemål, att tillämpningen av nu gällande lagbestämmelser underkastas en sådan kontroll, som kan vara ägnad att hindra missbruk och övergrepp mot enskilda. Då offentlighetsprincipen och därmed det verksammaste kontrollmedlet i detta sammanhang satts ur spelet, måste liten sättas till den övervakning, som utövas av justitiekanslern och riksdagens justitieombudsman. Den förstnämnde har redan fått sig vissa uppgifter ålagda i samband med tvångsmedelslagens tillämpning. Den sistnämnda har jämlikt sin instruktion att utöva en allmän tillsyn över lagars, författningars och instruktioners efterlevnad, varvid han har att förnämligast beivra sådana fel, som härröra från egen nytta, vrångvisa, våld eller grov försumlighet eller bereda en allmän osäkerhet för medborgarnas rättigheter. Av den nyss citerade berättelsen framgår, att anledning icke saknats till ingripande från justitieombudsmannens sida. Självfallet kan förutsättas, att han även i fortsättningen kommer att beivra sådana fel, som genom anmälan eller på annat sätt bringas till hans kännedom.

Skäl synas dock föreligga att ägna här berörda förhållanden en särskild uppmärksamhet utöver den som han enligt det ovan anförda ägnar lagars efterlevnad i allmänhet. Såväl lagstiftningens natur som frånvaron av offentlighet påkallar enligt vår mening, att justitieombudsmannen gör sig noga underrättad om verkningarna och tillämpningen av hithörande lagstiftning. Vi tillåta oss därför hemställa,

att riksdagen måtte uppdraga åt justitieombudsmannen att verkställa undersökning rörande verkningarna av 8 kap. strafflagen och lagen om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara samt att i nästa ämbetsberättelse meddela riksdagen härvid inhämtade rön och erfarenheter.

Stockholm den 21 januari 1944.

Knut Petersson.

Ruben Wagnsson.

Bertil Ohlin.

John Sandén.